

УДК 658.009.02:330.15
JEL M12, M21

ВАСИЛЬКОВА Ю.К.

студентка 6 курсу кафедри економіки підприємства
Херсонський державний університет
вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон, Україна, 73000
E-mail: yuliavasilek94@gmail.com

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА РАХУНОК ОПТИМІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Досліджено технології прийняття управлінських рішень. Проведено аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств Херсонської області. Обґрунтовано необхідність модернізації морально та фізично застарілих основних фондів як важливої складової дотримання норм і правил захисту навколишнього середовища. Проведено аналіз наслідків законодавчо встановлених змін щодо оплати праці

Ключові слова: конкуренція, оптимізація виробничих витрат, модернізація обладнання, управління трудовими ресурсами, оплата праці.

VASYLKOVA Y.K

6th year student of the Department of Enterprise Economics
Kherson State University
27, 40 rokiv Zhovtnya St., Kherson, Ukraine
E-mail: yuliavasilek94@gmail.com

IMPROVING THE ENTERPRISES COMPETITIVENESS BY OPTIMIZING PRODUCTION COSTS

The technology of management decisions was studied in the article. The agricultural enterprises of Kherson region were analyzed. The modernization necessity of morally and physically obsolete fixed assets as an important component of compliance with rules and regulations protecting the environment was proved. The consequences of changes in legislatively established wage were analysis.

In the article there is given the analysis of the consequences of implementation of governmental bodies' initiatives on the forming of tax burden when paying salary. It was discovered that increasing of nominal level of labour remuneration in general self cost of production may lead to increasing of selling price and worsening of competitive ratio in comparison with production (work, services) of foreign business entities. It was found that just internal changes in the structure of labour remuneration concerning the increase of a share of basic wage together with the simultaneous decrease of a share of additional wage and premium pays may almost equalize the wage levels of qualified specialists that have considerable intellectual potential and occur the positions of responsibility with the wage levels of unskilled service personnel.

Keywords: competition, optimization of production costs, modernization of equipment, labor management, labor remuneration

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що в умовах обмеженості джерел фінансування та з урахуванням специфіки ведення бізнесу підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств можливе лише за рахунок впровадження обґрунтованого методичного підходу щодо оптимізації виробничих витрат без погіршення якості виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг. Виробництво якісної продукції при оптимальному розмірі виробничих витрат розглядається не тільки як фактор підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємства взагалі, а й передусім як умова функціонування на ринку. Конкурентоспроможність підприємства передбачає його можливість зберігати та розширювати конкурентні позиції на ринках виробничих ресурсів та збуту готової продукції, підвищувати ефективність господарської діяльності шляхом забезпечення виробництва якісної продукції для задоволення потреб найвибагливіших споживачів. Зазначене визначило актуальність теми дослідження, її завдання та зміст.

Важливість дослідження посилюється ще й тим, що на конкурентні відносини впливає подальша інтеграція вітчизняної економіки до спільного ринку Європейського Союзу, підвищення темпів гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Враховуючи умови функціонування підприємств агропромислового сектору при обмеженому обсязі обігових коштів, значної питомої ваги витрат на паливно-мастильні матеріали, оплату праці та Єдиний соціальний внесок до Пенсійного фонду України у загальній виробничій собівартості продукції, а також те, що мінімальна заробітна плата робітників ЄС в декілька разів перевищує рівень середньомісячної заробітної плати в Україні, зростання мінімального рівня оплати праці на вітчизняних підприємствах призведе до зростання собівартості продукції. При незмінному обсязі прибутку в розрахунку на одну умовну одиницю продукції і незмінному податковому навантаженню зазначене може призвести до зростання вартості реалізації продукції, а отже й до можливого скорочення обсягів експорту продукції та розірвання контрактів з іноземними фірмами на виробництво й постачання продукції. Особливо це стосується агропромислового сектору, який відіграє важливу стратегічну роль у суспільстві, оскільки його продукція відноситься до товарів широкого вжитку, що задовольняють найважливіші фізіологічні потреби населення.

Для вирішення проблем стабільного функціонування підприємств-виробників сільськогосподарської продукції на довгострокову перспективу необхідно першочергово забезпечити підвищення ефективності управління трудовими і фінансовими ресурсами та формування прогнозної моделі розвитку, яка орієнтована на оптимізацію виробничих витрат та забезпечення конкурентоспроможності зазначених підприємств. Розробка прогнозної моделі і тактики виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання є найважливішим завданням для будь-якого бізнесу.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питанням оцінки та підвищення конкурентоспроможності підприємств всіх форм власності за рахунок оптимізації виробничих витрат значну увагу надавали українські та закордонні вчені-економісти. Серед них - Буркинський Б. В. [1], Бурляй О. А. [2], Герасименко Ю. С. [3], Грещак М. Г. [4], Концеба С. М. [5], Маренич Т. Г. [6], Мачулка О. А. [7], Охріменко І. В. [8], Тюхтенко Н. А. [9], Шарапа І. В. [10] та інші. В наукових розробках названих авторів порушуються складні проблеми управління та оптимізації всіх видів витрат на підприємствах усіх форм власності. Незважаючи на отримані результати залишаються питання, що потребують додаткового наукового аналізу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Малодослідженими та не розкритими у періодичних літературних виданнях залишаються питання, пов'язані з оптимізацією виробничих витрат на модернізацію основних фондів, оплату праці в умовах тіньової економіки та визначення позитивної межі їх зростання на законодавчому рівні.

Формулювання цілей дослідження. Основною метою дослідження є аналіз сучасних підходів до оцінки та підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок оптимізації виробничих витрат в умовах перманентних змін в навколишньому бізнес-середовищі.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. З розвитком конкуренції на ринку та зниженням норми прибутку перспективи розвитку підприємства значною мірою залежать від розміру виробничих витрат та управління ними. З огляду на обмеженість ресурсів у сучасних умовах господарювання та зростання ролі нових технологій у світі висуваються нові вимоги до системи управління витратами як з боку держави, так і з боку власників підприємств. Зарубіжний досвід доводить, що в більшості випадків розмір витрат визначається як найважливіший критерій у виборі варіантів розвитку підприємств, а їх оптимізація - як головний резерв підвищення конкурентоспроможності підприємства та продукції зокрема.

Класична модель прийняття господарського рішення передбачає, що умови його прийняття мають бути достатньо визначеними. Маючи повну інформацію, керівники підприємств можуть вибирати альтернативу, яка щонайкраще відповідає меті підприємства. Проте на практиці на процес прийняття рішень впливають численні обмежуючі фактори, й умови прийняття не завжди достатньо визначені. Виділяють дві основні технології прийняття рішень [2, с. 154]: інтуїтивна та раціональна. За інтуїтивної технології досвід прийняття рішень в аналогічних (подібних) ситуаціях, що накопичив даний суб'єкт управління, визначає саме рішення. За раціональної технології прийняття рішення специфіку кожної окремої ситуації визначає окремий алгоритм прийняття. Вибір методу або моделі, за допомогою яких

будуть прийматися рішення, залежить від проблеми, що постає перед керівником. Достатньо обґрунтовані результати можна отримати за умови комбінації раціональної та інтуїтивної технологій.

З метою оптимізації виробничих ресурсів у процесі виробництва часто доводиться приймати рішення щодо вибору комбінації ресурсів, що забезпечуватимуть певний результат. В сучасних умовах ведення бізнесу виробникам сільськогосподарської продукції потрібно достовірно визначити, які ресурси можуть бути замінені іншими, які технологічно допустимі межі такої заміни і яких правил потрібно дотримуватися, щоб прийняте рішення про заміну ресурсів було економічно ефективним.

Проведений аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств Херсонської області свідчить, що для реалізації специфічних закономірностей і тенденцій розвитку цивілізованої конкуренції, підвищення конкурентоспроможності необхідно першочергово забезпечити виконання наступних напрямів розвитку: пошук, розробка і застосування модернізованого обладнання та технологій; використання високоефективного устаткування і сучасних технологій, що забезпечують вирощування високоякісної продукції; підбір і підготовка на сучасному рівні кадрів, здатних здійснювати роботу по вирощуванню та збуту продукції залежно від інтересів покупців; розвиток інфраструктури ринку, що дозволяє з максимумом зручностей реалізувати продукцію; дотримання норм і правил захисту навколишнього середовища; наявність стабільних економічних і господарських зв'язків з постачальниками і споживачами продукції, а також місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

В умовах наявності морально та фізично застарілих основних фондів їх модернізація є не лише необхідною умовою оптимізації витрат у виробничому процесі, а й важливою складовою дотримання норм і правил захисту навколишнього середовища. Так, закупівля гусеничних тракторів «CASE Quadtrac 500» надасть сільськогосподарському підприємству наступні переваги: більше часу в полі за сезон, найбільша площа контакту та найменший тиск на ґрунт; забезпечення найвищої прохідності та завчасний вихід в поле; максимальне тягове зусилля, що забезпечується блокуванням диференціалів та двигуном з найбільшим у своєму сегменті крутним моментом; активний привод гусениць із внутрішнім зачепленням, що виключає внутрішню пробуксовку та забезпечує надійну передачу тягового зусилля на ґрунт; плаваюча підвіска гусеничних рушіїв, що забезпечує постійний контакт з ґрунтом, зменшуючи пробуксовку практично до нуля.

Використання гусеничних тракторів «CASE Quadtrac 500» надасть можливість здійснювати: на 20% нижчий тиск на ґрунт порівняно з будь-якими іншими конструкціями, що є надзвичайно важливим фактором за сучасних ґрунтово-кліматичних умов та дозволить мінімізувати ймовірність утворення ущільнень; маневрування із повним приводом без утворення гребенів; значно раніше заходити в поле, а отже вчасно виконувати усі агротехнічні операції; в середньому на 15% вищу продуктивність роботи порівняно із двогусеничними тракторами та рушійми на спарених колесах; дозволить суттєво економити паливе за рахунок зниження рівня буксування та утворення колії – більша частина потужності спрямовується на тягове зусилля.

Внаслідок закупівлі гусеничного трактору «CASE Quadtrac 500» та подібних основних фондів за рахунок додаткового залучення інвестиційних ресурсів за попередніми розрахунками підприємства сільськогосподарської галузі зможуть отримати щонайменше 33,59 коп. прибутку на кожен інвестовану гривню витрат.

Також однією із найважливіших складових оптимізації виробничих витрат є удосконалення механізму управління трудовими ресурсами з метою встановлення чіткої градації між обсягами та якістю виконаних робіт з одночасним запровадженням заходів щодо забезпечення постійного оновлення наукових та практичних знань.

Здібності працівників до праці реалізуються в певних технічних, економічних, організаційних, соціальних та інших умовах, від яких значною мірою залежать результати праці. На рівні підприємства сукупність трудового потенціалу та виробничих ресурсів визначають загальний виробничий потенціал підприємства.

Між трудовим потенціалом та іншими ресурсними складовими виробничого потенціалу підприємства існує тісний взаємозв'язок: з одного боку, трудові можливості персоналу підприємства визначають продуктивність використання інших складових виробничого капіталу, з іншого – наявні виробничі ресурси та прийняті на підприємстві умови їх експлуатації є обмежувачими чинниками

використання трудового потенціалу персоналу. Тому аналізувати трудовий потенціал підприємства необхідно як сукупність його складових (чисельності працюючих, фонду робочого часу та продуктивності праці), обмежуючи факторами, використання яких є іншими складовими виробничого капіталу підприємства.

В умовах зростання мінімального розміру заробітної плати вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції опинилися у складній ситуації, що може призвести до скорочення робочих місць з одночасним зростанням собівартості та ціни реалізації виробленої продукції. Низький рівень оплати праці працівників сільськогосподарської галузі внаслідок неможливості створення досконалої конкуренції на ринку трудових ресурсів через відсутність гідної альтернативи щодо працевлаштування населення сільських регіонів, призводить до низького рівня купівельної спроможності населення аграрних регіонів країни. Зазначене частково обґрунтовує ініціативу чиновників вищих ланок державної влади щодо зростання мінімальної заробітної плати з 01 січня 2017 року. Так, станом на 01 грудня 2016 року розмір мінімальної заробітної плати в країні складав 1600 грн, що становило лише 24,7% від заробітної плати за грудень 2016 року в середньому в Україні. При її зростанні на законодавчо встановленому рівні до 3200 грн питома вага зросла до 51,5% у порівнянні із середньою заробітною платою за лютий 2017 року. Для порівняння - в країнах ЄС мінімальна заробітна плата станом на 01 січня 2017 року коливалася у проміжках від 33,4% (Іспанія) до 52,4% (Ірландія) від розміру середньомісячної заробітної плати. Разом з тим співвідношення в грошових одиницях має зовсім критичне значення: мінімальна заробітна плата в Болгарії (235 євро), тобто в країні ЄС з найнижчим рівнем мінімальної та середньомісячної заробітної плати, більш ніж удвічі перевищує аналогічний показник в Україні.

Також потрібно враховувати наявність тіньової економіки, що не лише мінімізує обсяги надходжень податків та зборів до Державного бюджету України та місцевих бюджетів, а й надає недостовірну інформацію щодо реальної купівельної спроможності місцевого населення. Так, відповідно до проведених результатів дослідження авторами [9] встановлено, що відсутність достовірної інформації щодо рівня доходів працівників тіньового сектору призводить до необґрунтованих обсягів виробництва та реалізації на відповідному сегменті ринку, і, як наслідок, до зростання собівартості споживчого кошику, зниження рівня задоволеності серед місцевого населення рівнем отриманих легальних доходів, а також при перевищенні попиту над пропозицією до появи нових конкурентів із-за кордону з аналогічною за своїми характеристиками продукцією. З використанням матеріалів наукових установ та органів державної влади спільно з профільними приватними інституціями було розраховано, що коригуючий коефіцієнт переведення статистичних доходів у реальні варіюється від 1,15 до 3,48 в залежності від специфіки діяльності суб'єкта господарювання [9, с. 40]. Відповідно до особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств Херсонщини зазначений показник в середньому дорівнює 2,0.

Проте, навіть при наявності значного тіньового ринку оплати праці її зростання на законодавчо встановленому рівні більш ніж удвічі в довгостроковій перспективі призведе або до зниження фактичної «чистої» заробітної плати працівників всіх сфер господарської діяльності внаслідок зростання розміру відрахувань податку на доходи фізичних осіб та Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України, або до зростання собівартості виготовленої продукції. Враховуючи зазначене, з метою забезпечення легалізації виробничих процесів при одночасному зростанні на законодавчо встановленому рівні мінімальної заробітної плати необхідно передбачити скорочення податкового навантаження, а саме прямих (податок на прибуток) та непрямих (податок на додану вартість) податків, податку на доходи фізичних осіб, що дозволить суб'єктам господарювання всіх форм власності зменшити податковий тиск на виробничу діяльність і компенсувати зростання заробітної плати працівників.

Також потрібно враховувати, що зменшення Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України до 22% у 2016 році лише частково компенсувало додаткові витрати, пов'язані зі зростанням мінімальної заробітної плати. Тим паче виникають ускладнення щодо оплати праці працівників, котрі працюють не повний робочий день, так як обсяги перерахувань Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України залежать не від нарахованої місячної заробітної плати за неповний робочий день, а від місячного окладу, який не може бути меншим за 3200 грн. Так само, враховуючи специфіку господарської діяльності сільськогосподарських підприємств виробнича активність в середньому здійснюється біля 6-8 місяців за рік. Внесення змін у чинне законодавство призведе до здійснення

відрахувань Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України навіть в ті місяці, коли суб'єкт господарювання взагалі не отримував ніяких фінансових надходжень, що негативно вплине на його фінансовий стан та рівень конкурентоспроможності.

Одночасно, враховуючи зростання мінімальної заробітної плати, керівництво суб'єктів господарювання, особливо що фінансуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, в умовах обмеженості джерел фінансування було вимушене спільно з профспілковими органами внести зміни у тарифну сітку оплати праці і прив'язати мінімальний тарифний розряд працівників найнижчої кваліфікації до прожиткового мінімуму для працездатної особи (1600 грн). Як наслідок, кваліфіковані фахівці, що мають високий рівень знань, навичок, вмінь, підкріплені відповідними дипломами та роками навчання й самовдосконалення, а отже й відповідний високий тарифний розряд почали отримувати заробітну плату на рівні або трохи більше ніж обслуговуючий персонал більш низької кваліфікації. Зазначене фактично створило «зрівнялівку» між персоналом, і як наслідок, в подальшому може призвести до втрати стимулів щодо подальшого навчання та вдосконалення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження свідчать, що в умовах обмеженості джерел фінансування, суттєвого зростання на законодавчому рівні мінімальної заробітної плати без створення належних умов та підтримки суб'єктів господарювання всіх форм власності, особливо в аграрній галузі, може відбутися суттєве зростання загальних обсягів виробничих витрат, втрата стимулів щодо подальшого навчання та самовдосконалення серед трудових ресурсів, що, як наслідок, призведе до зростання собівартості і погіршення рівня конкурентоспроможності продукції та підприємства взагалі. Також органи державної влади та місцевого самоврядування повинні акцентувати увагу на покращення інвестиційного клімату в країні та регіонах зокрема, у тому числі шляхом зниження податкового навантаження, як основи залучення інвестиційних ресурсів для модернізації морально та фізично застарілих основних фондів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркинський Б. В. Конкурентоспособность продукции и предприятия / Б. В. Буркинський, Е. В. Молина. - Одеса: ИПРЭИ НАН України, - 2012. - 132 с.
2. Бурляй О.А. Необхідність управління витратами на виробництві продукції рослинництва в аграрних підприємствах / О.А. Бурляй, А. П. Бурляй // Економіка АПК і природокористування: вісник ХНАУ. – Х., 2009. - № 13. – С. 152-160.
3. Герасименко Ю.С. Система управління витратами як фактор підвищення конкурентоспроможності/ Ю.С. Герасименко, Я.В. Леонов // зб. наук. пр. «Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму». Т. 2. - № 1 (3). – Дніпропетровськ, – 2010. – С. 175-183.
4. Грещак М. Г. Управління витратами: навч. посібн. / М. Г. Грещак, В.М. Гордієнко, О.С. Коцюба. - К.: 2008. - 264 с.
5. Концеба С.М. Економічна сутність ресурсного забезпечення виробництва продукції / С.М. Концеба // Економіка АПК. – 2010. - № 7. – С. 43-46.
6. Маренич Т.Г. Об'єктивна оцінка витрат як основа вдосконалення управління економікою / Т.Г. Маренич // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – Вип.99. – Х.: ХНТУСГ, 2010. – С. 3-16.
7. Мачулка О. Облік і аналіз витрат: управлінський аспект / О. Мачулка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 10. – С. 30-34.
8. Охріменко І.В. Витрати та собівартість сільськогосподарської продукції в регулюванні економічних відносин сільськогосподарських підприємств: монографія / І.В. Охріменко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 360 с.
9. Тюхтенко Н. А. Об'єктивізація визначення купівельної спроможності споживачів в умовах тіньової економіки / Н. А. Тюхтенко, С. М. Макаренко, Н. М. Олійник // Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка. № 4 (181), 2016. - С. 36-42.
10. Шарапа І. В. Якість життя населення як індикатор соціально-економічного розвитку регіону / І. В. Шарапа, С. М. Макаренко, Н. М. Олійник // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 77 - Херсон, 2011. - С. 345-348.

REFERENCES

1. Burkynskiy, B. V., & Molina, E. V. (2012). Konkurentosposobnoct produktsii i predpriyatiya. Odessa: IPREEI NAN [in Russian].
2. Burlyai, O. A., & Burlyai, A. P. (2009). Neobhidnist upravlinnya vytratamy na vyrobnytsvi produktsiyi roslinnytstva v ahgrarnykh pidpryyemstvakh. Ekonomika APK i pryrodokorystuvannya: visnyk KhNAU.13, 152-160 [in Ukraine]
3. Gerasimenko, Yu. S., & Leonov Ya. V. (2010). Systema upravlinnya vytratamy yak faktor pidvyshchennya konkurentospromozhnosti. Dnipropetrovsk. 1, 3, 175-183 [in Ukrainian].
4. Greshak, M. G., Gordiyenko, V. M., & Kotsyuba, O. S. (2008). Upravlinnya vytratami. K. [in Ukrainian].
5. Kontseba, S. M. (2010). Ekonomichna sutnist resursnogo zabezpechennya vyrobnytstva prodyktsiyi. Ekonomika APK. 7, 43-46 [in Ukrainian]
6. Marenych, T. G. (2010). Obyektyvna otsinka vytrat yak osnova vdoskonalennya upravlinnya ekonomikoyu. Visnyk KhNTUCG: ekonomichni nauky. Vol. 99, 3-16 [in Ukrainian]
7. Machulka, O. (2008). Oblik i analiz vytrat: upravlinskyi aspect. Buhgalterskyi oblik i audit. 10, 30-34 [in Ukrainian]
8. Okhrimenko, I. V. (2009). Vytraty ta sobivartist silskogospodarskoyi produktsiyi v regulyuvanni ekonomichnykh vidnosyn silskogospodarskykh pidpryyemstv. K.: NNTs IAE [in Ukrainian]
9. Tyukhtenko, N. A., Makarenko, S. M., & Oliynyk N. M. (2016). Obyektyvizatsia vyznachennya kupivelnoyi spromozhnosti v umovakh tinovoyi ekonomiky. Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu imeni T. Shevchenka, Vol. 4, 181, 36-42 [in Ukrainian]
10. Sharapa, I. V., Makarenko, S. M., & Oliynyk N. M. (2011). Yakist zhyttya naseleennya yak indikator sotsialno-ekonomichnogo rozvytku regiony. Tavriyskiy naukovyi visnyk, Vol. 77, 345-348 [in Ukrainian]